

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE GRAU

EL CATARISME REDUÏT A FUM: ORIGEN, AUGE I EXTINCIÓ D'UNA HERETGIA MEDIEVAL

Biel Serra Ginard

Grau de: Història

Facultat de: Filosofia i Lletres

Any acadèmic 2020-21

EL CATARISME REDUÏT A FUM: ORIGEN, AUGE I EXTINCIÓ D'UNA HERETGIA MEDIEVAL

Biel Serra Ginard

Treball de Fi de Grau

Facultat de: Filosofia i Lletres

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2020-21

Paraules clau del treball:

Edat Mitjana, heretgia, càtars, *consolamentum*, dualisme, croada d'Innocenci III, Simó de Montfort, comtat de Tolosa, Montsegur.

Nom del tutor / la tutora del treball Maria Barceló Crespí

Nom del tutor / la tutora (si escau)

Autoritz la Universitat a incloure aquest treball en el repositori institucional per consultar-lo en accés obert i difondre'l en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor/a		Tutor/a	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☐	☐

Resum

Els càtars foren una heretgia medieval que es va estendre a l'Europa occidental de l'any 1000, amb especial implantació al Llenguadoc, en el Midi francès. D'essència cristiana, propugnaven un retorn a la vida apostòlica més autèntica a través d'una teologia dual i evangelista. Moltes comunitats cristianes, necessitades d'una religiositat més pura contraposada a l'opulència de Roma, acolliren el seu missatge humil. L'Església catòlica, davant el nombre creixent d'adeptes càtars que negaven la seva raó de ser, decideix llançar una croada l'any 1209. Les espases i el foc purgatiu acabarien amb l'heretgia. Mesclant-se raons polítiques sota pretextos religiosos, les aspiracions càtars acabarien essent aprofitades pels reis de França per dominar el sud del país i iniciar així la unitat nacional.

Abstract

The Cathars were a medieval heresy that spread towards Western Europe in the year 1000, with a special presence in Languedoc, in the French Midi. Of christian essence, they advocated a return to a more authentic apostolic life through a dual and evangelical theology. Needing a purer religiosity as opposed to the opulence of Rome, its humble message permeated many Christian communities. The Catholic Church, faced with the growing number of Cathar adherents who denied their reason to exist, decided to launch a crusade in 1209. The swords and purgative fire would end the heresy. By mixing up political reasons under religious pretexts, the Cathar aspirations would end up being taken advantage of by the kings of France in order to dominate the south of the country and begin with national unity.

Índex

1. Introducció.....	5
2. Metodologia.....	6
3. Context històric.....	9
4. Concepte d'heretgia.....	12
5. El món càtar.....	14
5.1 Glossari.....	14
5.2 Orígens.....	16
5.3 Teologia i organització.....	17
5.4 Cristal·lització i expansió en el segle XII.....	20
6. L'Església reacciona. La croada d'Innocenci III.....	22
6.1 Els preparatius.....	22
6.2 La croada avança.....	23
6.3 Muret 1213, el punt d'inflexió.....	26
6.4 L'aparició de la inquisició. L'heretgia s'extingeix.....	31
7. Conclusions.....	33
8. Bibliografia.....	34

1. Introducció

En essència, els càtars representaren un problema religiós per a l'Església catòlica. Xocaven en la manera de concebre la naturalesa de Crist, en quines eren les autèntiques fonts del coneixement cristià i en quins eren els sacraments a administrar als creients. Mentre que els càtars negaven la raó d'existir de l'Església (als seus ulls, corrupte i desvirtuada), aquesta última els declarava heretges. És el punt de partida d'un recorregut apassionant que trobarà el seu màxim apogeu al Llenguadoc francès dels segles XII i XIII. Unes terres governades per comtes, vescomtes i senyors feudals recelosos de la seva llibertat, qüestionada pels anhels expansionistes de la monarquia francesa. En elles, els enfrontaments dialèctics entre predicadors càtars i catòlics donaran pas a la crida a les armes per voluntat pontificia. Assistirem a setges, batalles i mort. La tragèdia, palpable a cada revolt del Llenguadoc, es traduirà en ciutats arrasades, en infants i vells passats a espasa sense distinció. Fins i tot un rei hi finirà els seus dies. I de teló de fons, com un escenari macabre, el fum de les fogueres, destí de la majoria dels heretges. Esdeveniments, tots ells, dispars entre si però que tenen un fil que els manté units: els càtars. La religió se'ns presenta en la història, altre cop, com el motor de canvi dels temps.

Com uns simples predicadors, únicament amb la paraula per bandera, provocaren tal terrabastall en el Midi francès? Com un moviment de tarannà evangèlic pot acabar per desplegar hosts de soldats i cavallers espases en mà? Ens trobem a la cruïlla entre religió i poder: on acaba un i comença l'altre?

Per poder respondre tots aquests interrogants ens hem de submergir, de ple, en l'univers càtar. Preguntar-nos per aquesta gent, les seves creences, d'on venien, com vivien. Tot conflueix en un destí fatal que els condemnà primer a la clandestinitat, i després, a la mort. Aparició, auge i extinció d'una heretgia amb unes conseqüències que ressonaren per tota l'Europa medieval occidental.

El treball s'ha organitzat en dos grans blocs. Per una part trobem el desplegament del món càtar, amb el seu origen, teologia, forma de vida, extensió i acceptació a l'Europa

occidental. Per altre part, hi ha la reacció de l'Església davant d'aquest moviment que feia tremolar els seus fonaments. Tindríem així el cos principal del treball sense obviar, clar està, la contextualització històrica on ens situen els càtars i quines són les conclusions a que ens han conduït. La primera part, destinada als càtars i al concepte d'heretgia, abraçaria un marc temporal i espacial molt més ampli. Per entendre el seu origen ens hem remuntat fins a possibles influències que daten del segle III dC com el maniqueisme, iniciat a Babilònia. En canvi, en el segon bloc, la cronologia i l'espai s'han concretat als segles XII i XIII dC al Midi francès, territori que veu arrelat el moviment càtar i es testimoni del passeig a sang i foc de la conseqüent croada. Recapitulant, en el primer apartat la religió hi és més present. En canvi, en el segon apartat, la política s'obre pas i, estudiant la croada, acabarem per entendre la magnitud de l'heretgia càtar.

2. Metodologia

Alhora d'emprendre l'elaboració del present treball s'han utilitzat única i exclusivament fonts bibliogràfiques secundàries. A les fonts primàries ens hi hem apropiat a través de les mencions que en fan els autors actuals que han estudiat la temàtica càtara. No es tracta en cap cap d'una feina d'investigació amb l'objectiu d'obrir noves línies de coneixement. Simplement és un treball de síntesi històrica que pretén obrir la porta a la reflexió. Com pot el bé de la predicació càtara esdevenir en la causa del mal de la guerra?

Pel que fa a les fonts primàries, escrites pels cronistes de l'època en occità d'impossible comprensió per un no iniciat, s'han dividit en dos grups. Per una part aquells reculls, textos i correspondències que entorn de l'any 1000 van dibuixant el mapa d'una heretgia que es va estenent paulatinament per Europa. Clarividents són les cartes que rep Bernat de Claravall el 1143 de part d'Evervino, prebost dels premonstratencs d'Stenifeld, qui denuncia la presència d'una comunitat herètica prop de Colònia¹. O tant les missives o

¹ Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 41-43.

els actes aixecats durant els concilis del segle XI on es condemnen les pràctiques herètiques de qualsevol índole. Nombroses són les cartes que reben els pontífexs d'arreu d'Europa avisant de comportaments herètics a l'alça². A més, d'aquest moment també en destaquem dues obres, testimonis de l'època: *Historias* escrit pel monjo Raül Glaber datat del 1048, i *Cronica* del 1017 de mans del monjo francès Ademar de Chabannes. Tots ells, de manera indirecte, ens ofereixen moments dels processos contra els heretges, les distintes nomenclatures que reben, les idees que prediquen, com s'organitzen... Confeccionant, als nostres ulls, la vida càtara. Retalls de tota un època accessibles gràcies a l'historiador francès Julie-Rox Perino i el seu manual d'història *Los cátaros*³.

Per altra part, en el segon grup, hi he encabit els cronistes de la croada del 1209, útils per l'esdevenir històric de la mateixa. Principalment son tres. Pere des Vaux-Cernay escriu *Història dels albigesos*. Monjo cistercenc i a fi a les campanyes de predicació de Domènec de Guzmán i d'Arnau d'Almaric, es situa clarament al costat de la croada. A moments molt apologeta, és una font de gran valor donat que acompanyà als soldats en primera persona. A l'altre costat hi tenim la *Cançó de la croada albigesa*, escrita en provençal, de Guillem de Tudela. Si bé fou un monjo catòlic convençut, la seva dilatada estància a Tolosa feu que simpatitzés amb la causa occitana. És així que intenta presentar uns fets imparcials, tot i que en alguns moments, la seva obra, escrita en vers, es deixa seduir per la rima en detriment dels fets històrics. L'última font primària a tenir en compte és la *Crònica* de Guillem de Puillorenç. Clergue de Folquet de Marsella, el bisbe de Tolosa i un dels partidaris més acèrrims de la croada, el seu bàndol és clarament catòlic. Tot i així, al ser natural de la terra, lamentà tanta violència i deixà constància de la brutalitat dels soldats. Escrita el 1250 és l'única que ens parla més enllà dels fets de

² Vegeu com exemple el concili celebrat a Reims el 1049, on el papa Lleó IX (1048-1054) decreta l'excomunió dels «<herejes [...] junto con todos los que reciben presentes o servicios de ellos o les prestan [...] apoyo o defensa>> a Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 37.

³ Ibid.

1219. Finalment no podem oblidar les fonts epistolars d'Innocenci III (1198-1216), un conjunt de cartes intercanviades amb els prelats destinats a terres llenguadocianes⁴.

Menció a part mereix el *Llibre dels dos principis*, llibre que alguns historiadors s'han atrevit a denominar com la Bíblia càtara⁵. En ell es clarifica la doctrina càtara, entesa com una teologia dual i evangèlica. L'historiador Jean Blum ens l'explica de manera concisa i entenedora a *Cátaros: su misterio y su mensaje*⁶.

Respecte de les fonts secundàries, són nombrosos els autors que s'han apropiat als càtars. Una temàtica que, si bé ha produït molta bibliografia, roman en l'oblit en bona part de la societat actual. En la recerca bibliogràfica, per a la primera presa de contacte amb el tema, resulta molt útil el manual de l'editorial MSM *Los cátaros*. Escrit per Julie Roux-Perino, ha rebut l'assessorament històric d'Anne Brenon, tota una eminència en el coneixement del món càtar⁷. Un altre llibre cabdal i de lectura extremadament plaent és l'escrit per l'historiador català Jesús Mestre i Godes *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*. Amb una lleugera afinitat romàntica cap aquells veïns de més enllà dels Pirineus, Mestre i Godes fa un recorregut total i rigorós per les vicissituds càtares, des dels seus possibles orígens fins a l'extinció del moviment en mans de la croada⁸. En ell resulta revelador com política i religió es van mesclant inalterablement al llarg de la història, fins al punt que resulta complicat destriar on comença un i acaba l'altre. En la mateixa línia situem a Paul Labat i el seu llibre *Los cátaros: herejía y crisis social*. El títol resulta prou clarivident: religió, teologia, forma de vida, ritus, costums... Labat ens presenta una idea del que va poder ser aquella gent medieval i herètica⁹. Per la part final del treball dedicada a la croada de 1209, que vindria a marcar l'inici del final del

⁴ Sobre les fonts primàries de la croada, en trobem un repàs exhaustiu a Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 154-155.

⁵ Per més informació vegeu la pàgina 18 del treball on parlo més àmpliament sobre la citada font càtara.

⁶ Jean Blum, *Cátaros: su misterio y su mensaje*, Madrid, Ediciones Edaf, 2002.

⁷ Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006.

⁸ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994.

⁹ Paul Labat, *Los cátaros: herejía y crisis social*, Barcelona, Crítica, 2000.

moviment herètic, m'he servit de l'obra de Martín Alvira *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*. Si be dedica moltes pàgines a la batalla en si, al posar-la en context es pren consciència de la transcendència de Muret. Fou una batalla d'altres ressonàncies no només pels càtars, sino per a tota l'Europa medieval occidental, amb especial atenció a França i a la corona catalano-aragonesa¹⁰. Per acabar de polir-ne els detalls, és cabdal la lectura de la *Cançó de la croada contra els albigesos* de Guillem de Tudela, traduïda al català pels professors Gabriel Ensenyat i Vicent Martines¹¹. Gràcies a ells no només se'ns fa intel·ligible la lectura d'una obra l'època escrita en occità, sino que també inclou una introducció d'un centenar de pàgines que ens situa i explica el context històric.

Tots ells, llibres d'alt valor històric però també humà, ja que es té la sensació que els càtars, al llarg de la història, han esdevingut figures carismàtiques donat el seu destí tràgic.

3. Context històric

Segons els primers testimonis de l'època, l'heretgia apareix a Europa entorn de l'any 1000¹². La seva existència es dilata més de dos-cents anys, quasi fins el 1300. Cada moment té la seva llum pròpia, i on brillà més la religió càtara fou al Llenguadoc, al

¹⁰ Martín Alvira, *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008.

¹¹ Guillem de Tudela, Anònim del segle XIII, *Cançó de la croada contra els albigesos*, Gabriel Ensenyat (ed. lit.), Vicent Martines (ed. lit.), Barcelona, Proa, 2003.

¹² <<Alcanzado el siglo XI Ademar de Chabannes y otros cronistas franceses como Raúl Glaber y André de Fleury, así como el italiano Landulfo, escriben sobre la presencia de maniqueos en diferentes lugares de Occidente. Su existencia está documentada desde principios hasta mediados de la decimoprimer centuria, en diferentes ciudades del ámbito franco, occitano y alemán. Los casos de Orleans (1017), Tolosa (1022), Monteforte (1030), Chalons (1045) o Goslar (1052) son ejemplo de ello.>> a David Barreras; Cristina Durán, *Breve historia de los cátaros*, Madrid, Nowtilus, 2012, pàg. 64.

Midi francès. Allà és sorprenentment acceptada, i allà serà aniquilada. Cronologia i espai estan definits.

Primer de tot ens trobem amb un problema de georeferenciació. El Llenguadoc, on el catarisme arrelà més fortament i on la croada catòlica l'extirpà, no correspon a cap entitat política. Aglutina un seguit de territoris que parlen la mateixa llengua, l'occità, si bé d'altres com el provençal o el llemosí també són llengües occitanes. Una situació espacial un tant abstracte i plegat de fronteres difuses. Mestre i Godes ofereix una divertida solució <<el Llenguadoc és el que no és Gascunya ni Provença.>>¹³. Ara bé, la situació política del moment ens permet fer-hi una aproximació útil per fixar el Llenguadoc en el mapa. Partim del comtat de Tolosa, sota la dinastia dels Ramon, l'entitat preeminent de la zona, i fins on arribaria la seva influència (l'Armagnat, l'Agenès, el Carcí, el Rodès, el Gavalda, el Comtat-Venaissin, el Vivarès i la Provença). Després, sota vassallatge, tenim els vescomtats de Carcassona, Besiers, Albí i Rasès, pertanyents a la dinastia dels Trencavell. Seguim amb el vescomtat de Narbona, governat per dos senyors: el vescomte i el bisbe, amb especial preponderància del segon ja que a Narbona hi trobem l'arquebisbat del Llenguadoc, Totes elles són les ciutats més importants del Migdia francès. Encara més a l'est hi ha Montpeller, que per casament entre Pere el Catòlic i l'hereva Maria passà sota l'òrbita dels comtes de Barcelona. Finalment, tirant la vista a l'altre costat, a l'oest, hi tenim el comtat de Foix¹⁴. Tot plegat roman vigilat per les dues últimes peces que trencaran amb el trencaclosques del Midi. Al sud dels Pirineus, la Confederació Catalano-aragonesa sota el ceptre de Pere el Catòlic, qui encara no tenia clar cap on perpetrar la seva expansió. Es debatia entre anar cap el sud contra l'infidel, el moro (projectant un clar esperit de reconquesta), o bé cap el nord, tenint ja el control sobre Montpeller i el Rosselló com punts estratègics en cas de desig de conquesta. I al nord, la monarquia franca governada per la dinastia dels Capets, qui adduint al record de Carlemany mai van renunciar a reclamar la seva sobirania sobre

¹³ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 15.

¹⁴ *Ibid.*, pàg. 26.

l'Occitània. Era l'excusa jurídica per assegurar-se una sortida al mar mediterrani a través de Narbona i Montpeller en un temps en que floria el comerç¹⁵. Els dos, estan expectants amb el Llenguadoc i no l'hi treuen l'ull de sobre.

Amb aquestes apreciacions toponímiques, polítiques i històriques és possible establir un marc geogràfic concret per on es desplegà l'heretgia càtara, i on, al ser torn, finirà els dies, fixant el seu destí a les flames.

El catarisme cobra el seu màxim auge durant els segles XII i XIII al Llenguadoc. Referenciat el lloc, anem a preguntar-nos per la cronologia. Els anys 1200 i 1300 ens situen a la Baixa Edat Mitjana, un temps de lleugera milloria general donada, sobretot, per l'augment demogràfic que actua com a motor d'aquesta expansió. Segons l'historiador Jesús Mestre i Godes <<La natalitat havia progressat força i s'arribava a comptar amb una mitjana de cinc fills per matrimoni, encara que calia tenir present la baixa esperança de vida: 30 anys.>>¹⁶ Més són els factors que expliquen aquesta tendència a l'alça llenguadociana. Les mateixes estructures feudals que regien el territori (el vassallatge) propiciaven aquesta milloria. Si be les escaramusses entre senyors eren freqüents, res tenien a veure amb les guerres que afligien el nord de França. Allà la dinastia dels Capets havia de fer front a les fustigacions angleses per fer-se amb el territori simbòlic de Normandia ja que d'allà eren originaris els seus reis¹⁷. En canvi, les baralles puntuals entre senyors del Midi, de *facto*, les solucionaven "aragonesos" i

¹⁵ Stephen O'Shea, *Los cátaros: la herejía perfecta*, Barcelona, Ediciones B. S. A., 2015, pàg. 10-12.

¹⁶ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 20.

¹⁷ <<Como reyes de Inglaterra, Enrique II y sus sucesores eran totalmente independientes. Pero como señores de amplios dominios a este lado del Canal eran vasallos del rey de Francia, al que debían fidelidad de acuerdo con los vínculos feudovasalláticos. Los territorios comprendidos entre la costa normanda y el Pirineo (Normandía, Anjou, Poitou, Maine, Turena, Guyena y Gascuña) no tenían ningún elemento de unidad salvo la figura de su señor común el rey de Inglaterra [...] Pero la monarquía francesa, llegado el caso, supo atizar en provecho propio y frente a los angevinos, unos incipientes sentimientos nacionales que le permitieron reforzar sus débiles bases de partida.>> a Emilio Mitre Fernández, *Introducción a la historia de la Edad Media europea*, Madrid, Akal, 1976, pàg. 199-200.

“bases”, contractats com a mercenaris. En definitiva, es conforma així una realitat social no especialment bel·ligerant, el que permet una millor fluïdesa de la burgesia, la indústria i el comerç. Floreixen les ciutats, al voltant de les quals apareixen els “burgs”, actuant com a porta d'accés de la menestralia i el comerç a les ciutats. La societat com a tal no es manté aliena a aquests canvis. No és casualitat que la religió càtara trobés en els senyors del Migdia francès els seus millors aliats.

Així doncs, geo-referenciat el moviment, la pregunta és quasi obligada. Per què al Midi francès? Quines peculiaritats s'hi van donar que permeteren, ja no la supervivència de l'heretgia, sino la seva implantació i màxima esplendor? Seguint el manual *Los cátaros* dirigit per Julie Roux-Perino amb l'ajuda de la historiadora Anne Brenon, existeix una casuística que ajuda a explicar la idoneïtat del Llenguadoc per a la implantació del catarisme¹⁸. En primer lloc, la petita noblesa occitana gaudia de certa autonomia, facilitada per la falta d'un poder centralitzador fort ja que la majoria de prínceps francs s'encaminaven cap a Terra Santa. A més, l'especificitat del feudalisme occità no implicava vincles de subordinació tan marcats entre vassall i senyor. En segon lloc, els municipis que, propulsats per la burgesia mercantil, estenen la seva autoritat al camp que els rodeja i seran el principal focus d'acollida de l'heretgia. En tercer lloc tenim les raons econòmiques. La nova religió que eximeix de qualsevol retribució material a més de no condemnar el préstec amb interessos. Finalment no hem d'oblidar el zel religiós que podia despertar en la gent de l'època una religió purament evangèlica.

4. Concepte d'heretgia

Fetes totes les apreciacions anteriors no n'hem d'oblidar una de cabdal, necessària per entendre la totalitat del treball: estem parlant d'una heretgia medieval. En origen, el problema d'una heretgia és teològic, és a dir, que divergeix en algun punt del dogma oficial. Així era durant l'Antiguitat on les heretgies es solien donar en l'òrbita

¹⁸ Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 82-98.

intel·lectual eclesiàstica. Hi havia un punt espinós en la teologia que creava divergències entre els clergues. Un problema religiós que, a través de concilis i debats calia superar. D'aquestes reunions, mica en mica, n'anirà sortint el dogma oficial. Ara bé, durant el període medieval, aquest malentès requereix una resposta activa, militar en molts casos. Duran l'època medieval, la desviació espiritual prové de la gent de peu, del poble. I no tan sols qüestionen el missatge de l'Església, sino que també aquells que el prediquen. En altres paraules, es demanen per la raó de ser de l'Església romana-apostòlica, als seus ulls corrupte i desvirtuada. L'Església catòlica medieval no només ha de superar l'eventual problema teològic, sino que també ha de reafirmar el seu poder. Segons José Orlandis <<La época de la Cristiandad [...] tuvo también sus sombras [...]. Uno de los aspectos negativos que puede advertirse es la aparición de la herejía como fenómeno social, que requirió una respuesta por parte de la Iglesia y del poder civil.>>¹⁹ Queda clar que hem de tenir en compte l'especificitat de les heretgies medievals. Sorgeixen del desencís que provoca l'Església. Com creure en el missatge evangèlic en boca d'un clergue gras tocat pel pecat de la gola, colrat per l'excés de vi i que dorm en estàncies plegades de riqueses i criats?

No és casualitat que sigui en aquesta època en que des de la cúria papal, Gregori VII llanci la reforma gregoriana. L'Església qüestionant-se a si mateixa, tal era la corrupció vigent. Els màxims mals que batallà Gregori VII foren dos: el nicolaisme i la simonia²⁰. L'altre resposta efectiva de l'Església fou l'aparició dels ordres mendicants, per pura iniciativa personal de Sant Domènec de Guzmán i de Sant Francesc d'Assís. Les reformes de Cluny i del Císter, si be innovadores per l'actitud de retorn a la veritat

¹⁹ José Orlandis, *Historia de la Iglesia. I. La Iglesia antigua y medieval*, Madrid, Ediciones Palabra, 1998, pàg. 377.

²⁰ <<El nicolaisme afectava la major part del món clerical [...] la major part del clergat secular viuen com a laics, porten armes com qualsevol soldat o senyor [...] i no respecten la regla del celibat. La simonia és el comerç de les coses sagrades, l'esperit de lucre, el tràfic dels sacraments i la venda, al qui pagui més, de càrrecs eclesiàstics i funcions religioses.>> a Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 54.

evangèlica, a la praxis, no sorgiren un efecte colpidor. Renovà els comportaments dintre dels monestirs, però no traspasà els seus murs, deixant el poble al marge. L'afany reformista de Cluny i el Císter quedà limitat al monestir. Qui supliren aquestes mancances foren el ordres mendicants, predicant a peu de carrer un missatge de pobresa i puresa evangèlica. Amb ells, la paraula de Déu retorna al poble.

Una clara mostra de les aspiracions espirituals frustrades fou l'èxit que tingué Pere Valdés. Fou un comerciant que, despullat voluntàriament de les seves riqueses, predica un mode de vida pròxim als apòstols. Comparteixen un rígid ascetisme i impugnen tota la parafernàlia provinent de l'Església. Són declarats heretges el 1184 en el concili de Verona. Les seves conviccions ens recorden als càtars. No és d'estranyar doncs que, a la mort de Valdés, els seus seguidors ("valdenses" o "pobres de Lió") acabaran per diluir-se en la religió càtara, per aquells anys més sòlida²¹. El poble cristià, abandonat per un clergat corrupte, veu amb bons ulls aquests heretges que retornen la puresa evangèlica al missatge de Déu.

5. El món càtar

5.1 Glossari

Abans d'endinsar-nos de ple dintre del món càtar, és necessari incloure les paraules claus pròpies d'aquest moviment. Si be tots els autors llegits se'n fan ressò, és especialment útil el llibre *Los cátaros, el desafío de los humildes* de David Agustí, qui te un ampli capítol dedicat única i exclusivament a la fe càtara i com aquesta es manifestava i s'organitzava²².

El *consolamentum* era l'únic sagrament permès. Ritual central de la seva fe, englobava baptisme, ordenació, penitència i extremunció. S'administrava mitjançant la imposició

²¹ <<Algunos los identificaban con los cátaros y así también se ganaron la persecución. Los metían a todos "en el mismo saco". La persecución fue severa por parte de la Iglesia, y también por el Estado.>> a Diego López Lozano, *Los valdenses*, Alicant, Lulu editorial, 2012, pàg. 18.

²² David Agustí, *Los cátaros. El desafío de los humildes*, Madrid, Sílex, 2006, pàg. 69-111.

de mans. Dintre del mateix, n'existeixen dues variants. Per una banda l'administrat als creients, els quals passaven a ser *perfectes*²³, és a dir, una part activa de l'Església càtara (ara ells també podien predicar i dur a terme el sagrament). Per altra part tenim el "consolament" que reben els moribunds de bona conducta, a fi de que qualsevol pecat quedés perdonat i garantida així, la salvació de la seva ànima (en el cas de sobreviure a l'impàs, el sagrament quedava anul·lat). En la mateixa línia trobem la *convenza* o acord entre Bon Home i Església càtara per en el moment de finí rebre la imposició de mans per assegurar la salvació de l'ànima. Feta aquesta distinció, el *consolamentum* és la part central, vertebradora, de la comunitat creient. L'aspecte fonamental rau en l'obtenció de la potestat de comunicar-te personalment amb Déu, sense necessitat d'intermediaris tals com bisbes, diaques o, simplement, Bons Homes.

No és casualitat que en la cerimònia del "consolament" el primer que es rebia era el "pare nostra" com a oració vehicular necessària per comunicar-te amb Déu. Aquest, a més de ser l'oració principal del catarisme, era recitat abans de cada menjada. Això ens dona peu a un altre ritual, el de "la benedicció del pa" per part de l'ancià de la casa, qui al seu torn el distribuïa entre els comensals (és important no confondre amb la eucaristia catòlica ja que mai cregueren que el pa fos la representació del cos de Crist²⁴). Un altre paraula clau en el vocabulari càtar, és la *endura*. Es tracta d'un terme polèmic ja que en alguns casos ha estat interpretat com a suïcidi voluntari a fi d'abandonar el més aviat aquest món per poder viure en la salvació eterna. Però sembla ser que els perfectes mai predicaren aquest camí com a via d'obtenció de la salvació (normalment a través de la vaga de fam) i només es va dur a terme en casos aïllats. Un altre dels ritus que realitzaven els càtars és el *melhiorament* o forma de salutació entre els perfectes i els creients. Consistia en l'acció del creient de posar el genoll a terra per tres vegades tot demanant al perfecte una intercessió o benedicció per ell (recordem que els simples

²³ Coneguts també com Bons Homes o Bones Dones, són els sacerdots càtars, a Ibid., pàg. 16.

²⁴ <<Existe un rito más, parecido al católico, pero que en sí mismo dista en mucho del rito oficial de la Santa Sede. Es la bendición del pan. [...] El pan no representa el cuerpo de Cristo. No pueden concebir que el cuerpo, signo material del maligno, esté representado en una porción de pan.>> a Ibid., pàg. 94.

creients no podien comunicar-se directament amb Déu). Finalment tenim l'*apparellementum*, una pràctica similar a la confessió catòlica amb l'especificitat que es duia a terme públicament un cop per mes. Tots aquests sagraments i expressions de la fe càtara tenen per objectiu portar una vida evangèlica, hereva de la tradició apostòlica més primitiva. Responen a una única Regla de Justícia i Veritat, que per definició és ascètica i es basa en els preceptes evangèlics continguts en el Nou Testament.

5.2 Orígens

Molts són els autors que s'han apropiat als possibles orígens de la religió càtara, i moltes les teories que n'han sorgit. Amb molt poques fonts escrites (la majoria d'elles destruïdes pels enemics de l'heretgia, o be simplement perdudes) hi ha teories que apunten a orígens orientals, i d'altres, en canvi que aposten per un origen i evolució autòctons. La més estesa es cuida de relacionar l'origen del catarisme amb les religions orientals com el gnosticisme (segle I dc) i el maniqueisme (segle III dC). Abans de res, matisar que tot són aproximacions, en cap cas certes, ja que el gnosticisme per si sol ofereix molts d'interrogants:

<<el gnosticismo tiene que ver con la historia del cristianismo y de la Iglesia de los primeros siglos, con la situación del judaísmo en el momento de la emergencia del cristianismo, con los misterios helenísticos, con las religiones orientales, y con el sincretismo oriental, judaico, y helénico de los albores de la era cristiana. Con el problema de la interpretación del fenómeno gnóstico, nos situamos hoy en el corazón de un enorme conflicto de interpretación.²⁵>>

Els gnòstics conceben un principi, l'inici del temps, a través d'un univers de perfecció. Allà hi habita Déu rodejat d'*eones*, cadascun dels éssers eters, emanats de la unitat divina, que formaven el món espiritual²⁶. Un d'ells es corromp i engendra al demiürg, qui al seu torn crea aquest món plegat de maldat, odi i divisió. Davant d'aquesta rebel·lió, Déu envia a Crist a la Terra per recordar a les ànimes el camí de la salvació.

²⁵ Francine Culdaut, *El nacimiento del Cristianismo y el gnosticismo. Propuestas*, Madrid, Akal, 1996, pàg. 5.

²⁶ Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 13.

Resumint, tenim al diable responsable del món i del mal confrontat a Déu, qui viu en un món d'harmonia i bondat. Aquí ja ens apareixen les idees duals (el be i el mal) que després trobarem en el catarisme. Totes aquestes idees també queden recollides en el maniqueisme, religió hereva del gnosticisme judeocristià i del zoroastrisme iranià. Conceben una distinció clara entre la Llum i les Tenebres, essent la matèria l'origen del mal. Altre cop la idea dual del be i el mal, així com la necessitat de garantir la puresa d'esperit rebutjant la materialitat si es vol salvar l'ànima. Idees, totes elles, que com veurem en el següent apartat dedicat a la "teologia càtara" quedaran recollides en l'ideari càtar. Antecedent o influència?

Tots aquests corrents semblen cristal·litzar cap el segle X, ja en cronologia plenament càtara, en els bogomils. Religió apareguda a Bulgària, desplega un corpus teològic hereu dels corrents herètics cristians esmentats anteriorment. Ciutats de renom com Constantinoble se'n faran ressò. Així doncs, de manera simplista i especulativa, es pot dir que el catarisme parteix d'un origen oriental de mans de gnòstics i maniqueus, assimilats posteriorment pels bogomils de Bulgària, que farien de pont perquè aquestes idees arribessin a l'Europa occidental sota el nom de càtars.

5.3 Teologia i organització

Els càtars beuen sense cap mena de dubte de les idees duals que, fet i fet, seran les que vertebraran tot el seu ideari. Oposen la idea de Déu, qui encarna el Be, el Nou Testament; a la idea del Diable, fill esgarriat de Déu, autor del món on vivim i de l'Antic Testament. D'aquesta manera s'explicaria totes les desgracies ocorregudes en aquest món (tesi atractiva per molts de pensadors, entre ells Sant Agustí, que veien així solucionat l'etern problema del mal²⁷). Aquesta creença es manifestava, a la pràctica, amb un rebuig de la carn, les riqueses i la vanitat, i els sagraments d'una Església catòlica allunyada de l'ideal evangèlic. Caminants itinerants, porten una vida de pobresa

²⁷ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 90.

i humilitat. Seguint el model de Crist, conceben aquest món com una obra del Diable del qual cal escapar-se'n. Sabem tot això gràcies a la principal font càtara, el *Llibre dels dos principis*, que alguns historiadors s'han atrevit a denominar com la Bíblia càtara. Jean Blum, al seu llibre *Cátaros: su misterio y su mensaje* ens ofereix una exhaustiva explicació sobre aquesta font primària²⁸. Resumidament, es creu que fou escrit entorn de l'any 1250, al nord d'Itàlia, per un deixeble de Joan de Lugio, perfecte llombard. Dividit en 7 capítols, aprofundeix en la idea dualista de que aquest món és obra del diable i de que l'única font de coneixement vertader són els Evangelis, injuriant l'Antic Testament. L'ànima humana es troba presonera del cos, el qual es troba subjecte a les temptacions del Diable. Ànima i cos són l'exemplificació perfecte del dualisme del Bé i del Mal²⁹. Dintre d'aquesta cosmogonia el paper de Crist és actuar de "despertador" d'ànimes. El destí del càtar és portar una vida hereva de l'estil apostòlic per aconseguir que la seva ànima escapi del cos i del món diabòlics i retornar al regne de Llum de Déu.

La jerarquització d'aquesta nova religió no era tant marcada com la catòlica. A la cúspide hi trobem el bisbe assistit pel fill major i el fill menor. A aquests s'hi sumen els diaques itinerants, encarregats de la predicació. El clero càtar sorprèn pel fet de ser mixt ja que trobem a Bons Homes i Bones Dones en igualtat de condicions. És així que la religió càtara destacà per manifestar un paper preponderant de la dona. La resta de la gent, que seguia el missatge però no en formava part activa, eren els creients o fidels.

Què implica, a la pràctica, tota aquesta teologia? En el camp de la moral es tradueix en un mode de conducta rígid basat en el celibat i en la privació de la ingesta de carn (el peix era l'únic aliment permès ja que es creia que es generava espontàniament de l'aigua). Els preceptes més importants eren dos: prohibició de realitzar juraments (una pràctica comuna en l'Antic Testament, llibre que ells repudiaven) i el "no mataràs"

²⁸ Jean Blum, *Cátaros: su misterio y su mensaje*, Madrid, Ediciones EDAF, 2002, pàg 287-350.

²⁹<<El *Libro de los dos Principios*. Este denso tratado, fuertemente apoyado en las Escrituras, se considera como el principal instrumento filosófico cátaro. Fue redactado por los discípulos del patriarca italiano Juan de Lugio hacia el año 1250. Parece más un texto de argumentos reservado al debate filosófico que un tratado destinado a los revestidos y creyentes cátaros.>> a *Ibid.*, pàg. 125.

(aplicable a qualsevol criatura viva, excepte els peixos). Un estil de vida molt dur, almenys des d'una perspectiva actual: <<Y si este pueblo se sentia atraído por la vida de un albigense [...] encontraba en la vida mortificada de un “perfecto” albigense una regla de conducta mucho más estricta y más cruel que la de cualquier orden católico.>>³⁰

En l'engranatge social es tradueix de diverses maneres. Per començar, a diferència de la catòlica, la religió càtara no té un centre neuràlgic a l'estil d'un Vaticà de Roma. L'organització era local, entre la mateixa comunitat, la qual si guanyava en adeptes i extensió esdevenia en Església, que al seu torn passava a formar part d'una diòcesi regida per un bisbe. Les cèl·lules base d'aquest moviment eren les “cases càtares”. Equiparades als monestirs i convents catòlics, no hi guardaven cap relació excepte que era l'indret on s'agrupaven els creients. Àmpliament acceptat és el caràcter hospitalari d'aquestes llars. Benvingut era qualsevol que volgués escoltar el seu missatge. Allà no només es predicava amb la paraula, sinó també amb l'exemple. Lluny de l'opulència de les esglésies catòliques, es tractava de simples cases de poble on la gent treballava humilment amb les mans. En elles es predicava la Bonanova càtara i, cada mes, es duia a terme el ritual de la confessió o “aparelhament”³¹. També era el lloc on es duia a terme el viatge iniciàtic per a qualsevol que desitgés formar part activa de la religió càtara. Per aconseguir l'accés al *consolamentum*, el fidel havia de passar 1 any de proves o noviciat en alguna de les cases del Bons Homes o Bones Dones. Allà, a més de compartir la vida comunitària, rebria la formació religiosa pertinent. Al final d'aquest aprenentatge es du a terme la tradició de la Santa Oració, un ritus segons el qual es rep el dret a recitar el pare nostre. Aquest periple iniciàtic acabava amb la celebració d'una cerimònia pública on es procedia a la imposició de mans o *consolamentum* per part del bisbe o els seus fills. Tot en presència del superior on el creient havia passat el noviciat. El postulant es

³⁰ Hoffman Nickerson, *La inquisición y el genocidio del pueblo cátaro*, Barcelona, Circulo Latino S.L., 2005, pàg. 125.

³¹ <<Uno de ellos es el *aparelhamentum*, confesión que realizan todos los Buenos Hombres una vez al mes. Estas confesiones, al igual que todos los actos de los cátaros son públicos.>> a David Agustí, *Los cátaros. El desafío de los humildes*, Madrid, Sílex, 2006, pàg. 93.

comprometia a seguir amb l'estricta observança càtara basada en els preceptes evangèlics de la regla de Justícia i Veritat. La cerimònia finalitzava amb el bes de la pau o *caretes*, entre creients i Bons Cristians del mateix sexe.

Les desavinences amb el dogma marcat per la Santa Seu queden clars. En definitiva anaven en contra de qualsevol observança de l'Església catòlica que no vingués directament de les ensenyances de Jesucrist i els apòstols.

5.4 Cristal·lització i expansió en el segle XII

Cap a l'any 1000 s'expandeixen arreu d'Europa. Els trobem al nord de França (la Xampanya o Borgonya) sota la denominació de *publicans*; a la ciutat de Colònia on són coneguts com *khatari*, els purs; a Flandes sota el nom de *pifles*; a Alemanya i Renània, on els etiqueten de *luciferins* mentre que a Itàlia reben el nom de *patarinos*. Com veiem, una geografia plenament europea, destacant-ne especialment el Llenguadoc, on són coneguts com els *teixidors*³² o també com a *bougres*, una deformació que es veu que prové del gentilici "búlgar". Ara bé, la denominació més estesa en la nomenclatura de l'època fou la de *albigesos*, és a dir, de la ciutat d'Albi (tal vegada perquè el primer bisbe càtar del qual es té constància fou de dita ciutat). Fins als nostres dies ha arribat sota el vocable de *càtar*. Matisar que els heretges mai van acceptar cap de les denominacions anteriors com a pròpies. Simplement es consideraven professors del *cristianisme* (al seu torn, paraula que guarda molta similitud amb *catarisme*).

Els primers testimonis de l'època, encetat el nou mil·lenni, ofereixen una petita aproximació a l'estat de l'heretgia. Cronistes de l'època es fan ressò de temptatives personals d'abandonar el si d'Església catòlica per viure una religió distinta com són els

³² <<Esta última denominación puede estar asociada al hecho de que muchos de sus adeptos practicaran este oficio para ganarse la vida, siguiendo el ejemplo del apóstol Pablo.>> a David Barreras; Cristina Durán, *Breve historia de los cátaros*, Madrid, Nowtilus, 2012, pàg. 92.

casos de Leutardo i Vilgardo de Ravena³³. Un altre testimoni, Ademar de Chabanes, descriu pràctiques herètiques <<hacia 1017, Ademar de Chabannes señala en su *Crónica* la presencia en Aquitania de maniqueos que seducían al pueblo, negaban el bautismo, la cruz y toda doctrina santa. Se abstenían de alimento, tenían aspecto de monjes y fingían la castidad, pero entre ellos se libraban a cualquier lujuria.>>³⁴ Recordem també que tenim les cartes que monjo Evervino envia a Bernat de Claravall el 1048 avisant de la presència d'heretges prop de Colònia.³⁵ Pinzellades disperses, aquí i allà, sobre el catarisme: algun indret “infestat”, algun heretge cremat... Dades molt abstractes i aïllades que no ens permeten saber l'abast real de l'heretgia. Ara bé, al llarg del segle XII, es duran a terme dues reunions importants, a partir de les quals ja podrem trepitjar sobre segur en les boires de la història. Són el concili catòlic de Tours del 1163 convocat pel papa, i el concili càtar de Sant Fèlix de Lauraguès del 1167. En el primer, el papa Alexandre III parla obertament d'una heretgia que s'ha estès pel Llenguadoc i a la qual cal fer-hi front. Les preocupacions del pontífex no eren infundades ja que cinc anys després es celebra una reunió dels principals bisbes càtars al castell de Sant Fèlix de Lauraguès. En ella, seguint les instruccions del visitant més il·lustre, Nicetas, bisbe càtar de Constantinoble, s'organitza l'Església càtara del Llenguadoc en quatre diòcesis. Són la de Albi, sota el bisbe Sicard Cellerier, la de Tolosa amb l'elegit bisbe Bernat Ramon, la d'Agen que tindrà a Ramon de Casals, i la de Carcassona amb Guirau de Mercer³⁶. La celebració d'aquest concili respon a un interès pràctic: renovar el *consolament* a tots els assistents de mans del bisbe Nicetes, ratificant el càrrec dels bisbes presents i nomenant-

³³ <<En sus *Historias*, [...] el monje Raúl Glaber relata que hacia el año 1000, un tal Leutardo , humilde campesino de Vertus, en Champaña, [...] echó de casa a su esposa de la noche a la mañana tomando como pretexto el Evangelio, rompió el crucifijo de su Iglesia y se puso a predicar el Evangelio oponiéndose a la enseñanza de los maestros [...] En la misma época un parecido mal se manifestó en Rávena, donde un tal Vilgardo [...] fue condenado por el obispo de su ciudad por haber enseñado teorías contrarias al dogma sagrado>> a Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 26.

³⁴ Ibid., pàg. 26.

³⁵ Ibid., pàg. 41-43.

³⁶ Stephen O'Shea, *Los cátaros: la herejía perfecta*, Barcelona, Ediciones B. S. A., 2015, pàg. 26.

ne de nous ja que la diòcesi d'Albi ha crescut molt. Des d'una perspectiva històrica, Sant Fèlix te una gran importància simbòlica. Allà cristal·litzen tots els ingredients necessaris per fer del catarisme una religió sòlida, sense fissures, capaç de fer front a la mateixa Església apostòlica de Roma. Superat l'equador del segle XII, el catarisme ha passat de ser una amenaça potencial a una realitat definida teològicament i amb una estructura i jerarquia de poder que la sosté. El missatge és clar. Ja no són reunions espontànies. Estem al davant, ara si, d'una autèntica Església dissident. La Santa Seu, conscient d'aquesta eventualitat, actuarà amb mà dura.

Ja tenim els llocs on s'ha instaurat l'heretgia, l'organització que la regeix i, sobretot els senyors que, si bé no la professen, l'emparen. Són Guillem, senyor de Sant Fèlix, els senyors de Verfei, els cavallers de Lombers i, el de més renom, Roger de Trencavell vescomte d'Albi, Carcassona i Bessiers. Tots ells, el cap i a la fi, despullen a l'Església catòlica de tota autoritat. Aquí resideix precisament el problema del catarisme, ja que l'hi nega la raó d'existir. L'enemic està definit, i la resposta no es farà esperar.

6. L'Església reacciona. La croada d'Innocenci III

6.1 Els preparatius

Innocenci III fou consagrat papa el 1198 a la jove edat de 38 anys. Fou el pontífex número 176 de l'Església catòlica romana, i n'exercí el càrrec fins el 1216³⁷. Una de les seves principals línies d'acció fou la lluita contra l'heretgia càtara. Els antecedents més immediats al seu adveniment són els anys 1000, en que l'Església no s'acaba de decidir per quina acció emprendre contra l'heretgia:

<<el hecho de que en solo 60 años se convocaran cinco concilios papales para un mismo fin, muestra a las claras que sus sucesivas resoluciones no habían tenido mucho eco en la práctica. La herejía seguía

³⁷ <<Frente a los poderes terrenales, Inocencio III mantuvo la tesis de la plena soberanía (*plenitudo potestatis*) del papa como vicario de Cristo que, como Dios, es dueño de los cuerpos y almas. El emperador y los reyes [...] tienen un grado y dignidad inferiores. >> a Emilio Mitre Fernández, *Introducción a la historia de la Edad Media europea*, Madrid, Akal, 1976, pàg. 219-22.

floreciendo aquí y allá y sus misioneros peregrinaban llevando su mensaje de feria en feria a través de Gascuña, y las zonas de influencia de Albi y Tolosa.>>³⁸.

Innocenci III entengué com ningú la situació i actuà en conseqüència. Què el feu decidir prendre l'espasa en nom de la creu? El *casus belli* sembla que es remunta al 15 de gener de 1208, any en que Pere de Castellnou, legat papal, és assassinat per un tolosà cortesà de Ramon VI. El comte es negava a col·laborar en l'extirpació de l'heretgia, donant motius a Pere de Castellnou per mantenir l'excomunió que pesava sobre ell. La sang ja vessava, i no d'un qualsevol, sino d'un representant de l'Església de l'apòstol Sant Pere. Fou l'espurna que esperonà la flama, un foc que cremà pel tot el Llenguadoc.

La primera acció d'Innocenci III és comminar al rei de França, Felip August, a unir-se a la croada. El monarca, caut, no vol endinsar-se en tan gran aventura i declina l'oferta. Davant d'aquesta negativa, el mateix papa Innocenci III cridarà a la croada el 1208. Tingué èxit, aglutinant a la seva causa els principals barons francesos, destacant-ne el duc de Borgonya i els comtes de Nevers i Saint Pol. Jugà bé les seves cartes i es guanyà el favor dels nous soldats assegurant-los les mateixes indulgències que els croats de Terra Santa, amb l'atractiu afegit que no s'havien de desplaçar kilòmetres lluny per terres ignotes. La promesa del botí i la rapinya feu efectiva la presència de mercenaris o *routiers*³⁹. Al capdavant de la tropa, el papa hi col·locà Arnau Almaric, abat del Císter, deixant clar que aquest era un assumpte de l'Església.

6.2 La croada avança

En marxa l'exèrcit, el primer focus important de resistència fou la ciutat de Besiers. Allà hi posaren setge. Totes les fonts de l'època (Guillem de Tudela, Guillem de Puillorenç i

³⁸ Hoffman Nickerson, *La inquisición y el genocidio del pueblo cátaro*, Barcelona, Circulo Latino S.L., 2005, pàg. 125.

³⁹ <<Composed of and led by men of many different nationalities, *routier* bands appeared in France during the intervals of peace that punctuated the "hundred years war".>> a John A Wagner, *Encyclopedia of the Hundred Years War*, Westport, Greenwood Publishing Group, 2006, pàg. 273. Els *routiers* foren uns dels responsables de que la croada fos tan sagnant, virulenta i poc compassiva.

Pere des Vaux-de-Cernay) coincideixen en que fou una matança sense distinció de sexe i edat. Fou a les portes de la malaguanyada ciutat que sembla ser que Arnau Almaric pronuncià les famoses paraules <<mateu-los a tots, Déu ja reconeixerà els seus>>⁴⁰. Tanta brutalitat sembla respondre a la voluntat allisonador per minvar els ànims de qualsevol resistència i fer de la croada una comesa ràpida. Sorgí efecte i la majoria de forteses capitularen sense donar combat. Abatuts, els llenguadocians de la zona abandonen castells i fortificacions per concentrar-se en la ciutat emmurallada de Carcassona. Defensada pel vescomte Ramon Roger de Trencavell allà hi trobarem un altre punt d'inflexió. La ciutat ofereix una defensa més organitzada i combativa que Besiers. Tot i així, Ramon Roger busca un pacte amb els croats per atenuar tanta violència. Sembla que inclús feu venir el seu senyor, Pere el Catòlic, perquè intercedís. Ni així es calmaren els ànims⁴¹. Almaric, conscient de l'esforç que havia suposat reunir un exèrcit tan gran, ara no es podia aturar i menys a les portes d'una ciutat que oferia abundants riqueses. Si abandonava ara seria com traïr la confiança dels seus soldats. Així doncs, amb l'excusa de "ara ja és massa tard" es repregué el combat on la superioritat numèrica dels croats i la falta d'aigua per part dels assetjats, donà com a resultat l'empresonament de Ramon Roger i la consegüent rendició de la ciutat. Aquest cop no es vessà sang, però s'obligà a la gent a abandonar la ciutat alhora que totes les seves pertinences es prestaven al pillatge dels vencedors. Aquesta batalla representà l'ascens d'un nou personatge, Simó de Montfort, qui a més de ser nomenat vescomte de les conquistades ciutats de Besiers i Carcassona, era investit nou cap de la croada. Una decisió controvertida, però que amb el pas del temps es demostrà encertada. A partir

⁴⁰ <<palabras célebres (...) que ponen de manifiesto el estado de ánimo de los cruzados y la presumible planificación de la matanza.>> a Martín Alvira, *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008, pàg. 38.

⁴¹ <<El rey de Aragón [...] estaba maniatado. Quien sitiaba Carcasona no era el ejército del rey de Francia, sino el del papa, su señor, y el de Dios. Hacerle frente le habría convertido en defensor de los herejes.>> a Ibid., pàg. 38.

d'ara qui mourà les peces del taulell serà Simó de Montfort, figura més icònica i representativa que no pas la de l'abat cistercenc⁴².

Simó de Montfort haurà de batallar durant més d'un any per consolidar el seu poder. Molts dels barons francesos, un cop acabada la seva "quarantena" de servei a la creu, abandonaran la croada. A més, molts dels castells abandonats seran habitats de nou pels seus antics senyors o *faidits*⁴³. Tot i aquest teòric revers, Montfort no s'altera. Pacientment espera reforços afins a la causa catòlica, recuperant places claus com Menebra, Termes i Cabaret. Ara sí, el nou senyor que domina el vescomtat de Carcassona i Besiers es consolida. És el moment en que els càtars prenen consciència que habiten una terra obertament hostil a la seva creença. Alguns fugiran a Catalunya, pel Rosselló; la majoria, cap a les terres de Tolosa i Foix. Allà s'agruparan les últimes resistències d'un moviment condemnat a l'extinció, essent Montsegur el símbol d'aquest destí. Tots ells, fets ocorreguts pels volts de 1210.

Políticament, les atencions es giren cap a l'etern rebel comte Ramon VI de Tolosa. Tot i les temptatives d'apropar postures al concili de Narbona de 1210 (on hi acudeixen Simó de Montfort i el rei Pere el Catòlic) i a algunes reunions informals celebrades a la residència que té el rei catalano-aragonès a Montpeller, no s'avança en l'assoliment d'una pau efectiva en el Midi. Per una part, les peticions de Simó eren exagerades: lliurar als croats els súbdits requerits, depositar les armes... Per altre part, Ramon està decidit a no atacar l'heretgia que professa la seva pròpia gent, i a no deixar-se guanyar per la promesa de rebre els castells d'aquells *faidits* expropiats (castells, que per altra

⁴²<<Sin embargo, el destacado papel de Arnaldo Amalarico durante la Cruzada Albigense, desarrollada en el Languedoc y de desenlace tan decisivo para la formación de la Francia medieval, explica su absorción por la historiografía francesa y su abandono por la hispana, para la que ha quedado un tanto olvidado>> a Martín Alvira, *El Venerable Arnaldo Amalarico (h. 1196-1225): idea y realidad de un cisterciense entre dos cruzadas*, Madrid, Hispania sacra, 1996, pàg. 569-591.

⁴³ Són els <<nobles occitans, desplaçats dels seus castells, de les viles d'on eren senyors, els que s'anomenaran *faidits*.>> a Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg.173.

banda, són de la seva pròpia noblesa). L'enemistat es fa patent i de nou es reobrirà el conflicte, amb Tolosa com escenari principal de la croada albigea:

<<Los acuerdos de Narbona y Montpellier permitieron a Simon de Montfort neutralizar al rey de Aragón y al conde de Foix, dejando a Raimundo VI de Tolosa aislado políticamente y a merced de los cruzados. [...] El conde de Tolosa comprendió que le llegaba el turno y comenzó a mover sus fuerzas.>>⁴⁴

El juny de 1211 Simó de Montfort posa setge a la ciutat de Tolosa. Ben defensada i units tots sota la causa del seu comte (el mateix comte de Foix s'atrinxera al castell tolosà en ajuda del seu veí), obliguen a Simó a aixecar el setge. Enfollit pel fracàs, es venja assaltant i cremant les viles de Foix. La sang, la violència i el caos bèl·lic campen lliurement per les terres de Tolosa i Foix. La situació és insostenible, i els dos comtes demanen ajut al seu senyor, Pere el Catòlic. Sempre actuant una mica des de l'ombra, ara el rei Pere viatjarà a terres occitanes amb un fort convenciment. Tal vegada per l'esperonament que ha representat per ell la victòria de les Navas de Tolosa de 1212, ara es veu amb ganes i força de solucionar la problemàtica del Llenguadoc. Allà Simó de Montfort se'n creu el senyor, ampliant els seus dominis a costa del territori dels seus vassalls (cap a finals de 1212, Ramon VI de Tolosa tan sols manté la ciutat i Montalbà.) Ens estem encaminant, irremeiablement, a la batalla decisiva de Muret.

6.3 Muret 1213, el punt d'inflexió

A petició reial, es reuneixen les principals personalitats del moment a Lavaur: el mateix rei, Arnau Almaric, Simó de Montfort i mestre Folquet. Les peticions del monarca no són escoltades, i el seu orgull de rei ferit. Respon de manera instantània, si be imprudentment, reafirmant els juraments de fidelitat de Ramon VI, mentre que els senyors de Bearn, Comenge i Foix ratificaven el seu homenatge al rei catalano-aragonès. Segons l'historiador Martín Alvira, es tractava dels *Juramentos de Tolosa* a través dels

⁴⁴ Martín Alvira, *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008, pàg. 43.

quals Pere el Catòlic volia garantir la seva sobirania sobre el Lenguadoc⁴⁵. Per fi el monarca es decideix a actuar sense titubejos.

En un primer moment, Innocenci III reclama la sobirania d'Occitània pel rei Pere com a reconeixement de la seva tasca durant la Reconquesta i la victòria cristiana a les Navas de Tolosa. Ara be, seguint les indagacions de Jesús Mestre i Godes, sembla ser que unes missives rebudes per part de Simó, Folquet i Almaric el feren canviar d'opinió⁴⁶. Segons ells, el comte Ramon seguia protegint l'heretgia i el rei Pere n'era un titella a les seves mans. La resposta del papa és fatal i definitiva: Tolosa ha de caure en mans dels croats. Ferit en el seu esperit cristià i sentint-se traït, Pere el Catòlic es decideix, d'una vegada per totes, a fer front als croats i a defensar els seus vassalls. Les dues forces es trobaran a la plana de Muret el 1213.

Pere el Catòlic rebrà l'ajut militar dels comtes de Tolosa i Foix. Per la seva part, Simó de Montfort, gràcies als bons quefers diplomàtics de la seva esposa Alicia de Montmorency, rebrà l'ajut de croats francesos liderats pel vescomte Corbell. El taulell estava llest i les peces eren al seu lloc. El resultat és sabut. L'host aliada de tolosans i catalans és derrotada pels croats de Simó de Montfort. En el fragor de la batalla, el rei Pere II, rei d'Aragó, comte de Barcelona, senyor del Rosselló i de Montpeller, dit el Catòlic, finí els seus dies. Sembla que les presses, una mala estratègia⁴⁷ i la

⁴⁵ <<Los llamados *Juramentos de Tolosa* tenían varios objetivos. El primero era legalizar el protectorado catalano-aragonés anunciado durante el Concilio de Lavaur. El rey de Aragón sabía que había dado protección a tierras sobre las que no tenía derechos. Ahora, esta situación anómala se hacía legal mediante el vasallaje de sus señores. El segundo objetivo era demostrar al papa que el plan [...] no tenía por qué perjudicar la lucha contra los herejes [...] pues los occitanos [...] se ponían a las órdenes de la Iglesia y al amparo de una monarquía ligada al Papado.>> a *Ibid.*, pàg. 63.

⁴⁶ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 183-185.

⁴⁷ Tots els historiadors consultats coincideixen en el mateix: no hi hagué una planificació entre el comte i el rei. Paul Labal ho resumeix així: <<Raimundo VI había propuesto a Pedro II parapetarse tras las barreres, esperar el ataque de los cruzados utilizando los ballesteros de las milicias tolosanas, antes de lanzar un contraaque a caballo. [...] Pedro II no lo entendió así. Quiso atacar a caballo. Y en este juego,

desmoralització que suposà la mort del monarca, condemnaren l'exèrcit reial. Tan fulminant fou la desfeta de la cavalleria catalana que alguns apunten que els tolosans ni tan sols entraren en combat.

No fou una batalla com qualsevol altre. El subtítol que encapçala aquest apartat no és gratuït. Realment representà un punt d'inflexió. La perspectiva històrica ens permet veure la magnitud de la batalla ateses les conseqüències dràstiques que tingué. Amb la mort del rei Pere es posava fi a les aspiracions catalano-aragoneses sobre l'Occitània. Per contrapartida, significà per França l'inici de la unitat nacional, la qual aprofità l'avinentsa del pretext religiós per annexionar els territoris del sud⁴⁸. Això pel que fa a la política. En el camp religiós, els càtars veien com en un matí, en el transcurs de la batalla, s'esfumaven de cop els seus anhels de formar una Església càtara. Almaric, Simó, el papa i els croats n'eren els vencedors; és a dir, el dogma catòlic. El comtat de Tolosa ja no era segur, i l'eterna fugida dels càtars es va veure intensificada.

Amb els càtars fora d'escena, ara ja no es lluitaria per l'hegemonia catòlica, sino pel domini del Llenguadoc. Innocenci III convoca a Roma el concili del Laterà. Allà es ratifica a Simó de Montfort com a senyor de les viles de Montalbà i Tolosa⁴⁹. Un cop duríssim per Ramon VI, qui no podrà tornar a les seves terres i s'exilia a Catalunya. El seu fill, el futur Ramon VII, de moment no es aparta de la línia successòria i s'estableix a terres provençals. Els Ramons troben asfixiats però encara respiren: d'ells en naixerà la resistència.

contra los caballeros bien adiestrados del Norte de Francia, [...] él no era el más fuerte. Le matan apenas iniciado el combate.>> a Paul Labal, *Los cátaros: herejía y crisis social*, Barcelona, Crítica, 2000, pàg. 165.

⁴⁸ <<Para el rey de Francia, Muret fue algo más que un gran triunfo. [...] Si sus consecuencias políticas solo se hicieron visibles a largo plazo, hubo otras que contribuyeron de forma inmediata y decisiva a la definitiva proyección de la monarquía Capeto en las tierras occitanas del sur del reino.>> a Martín Alvira, *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008, pàg. 228.

⁴⁹ Ibid., pàg. 230.

El 1217, aprofitant l'absència de Simó, Ramon VI entra de nou a Tolosa i es fa amb el control de la ciutat. Montfort reacciona i immediatament posa setge a la ciutat confiant rebre ajut dels francesos. Queda clar que els croats no responen a cap voluntat catòlica o de fidelitat papal, sino que segueixen les directrius dels francesos interessats en dominar el sud de França. El que hi ha en joc és el comtat de Tolosa i no l'ortodòxia catòlica. Són motius polítics i no religiosos els que mouen les peces del taulell.

El setge de Tolosa és acarnissat, esdevingut peça clau en el devanir del Midi francès. La ciutat resisteix, i més encara després de la incorporació del comte jove, el fill de Ramon VI. Un fet fortuït canviarà el transcurs del setge. Una pedra llançada des de les muralles acaba amb la vida de Simó de Montfort el 1218⁵⁰. Un cop en la moral dels croats que no veuen en el successor de Simó, el seu propi fill Aumaric, l'ímpetu del pare⁵¹. Conseqüentment, es dispersen i abandonen el setge. Reneix l'esperança pels càtars?

Tot i les missives que arriben des de Roma, el rei de França Felip August segueix sense intervenir. És així que, sense reforços i amb una tropa desmoralitzada, Aumaric entrega, sense prestar batalla, la ciutat de Carcassona a Roger de Trancavell, fill del malaurat Ramon Roger⁵². La claudicació d'Aumaric va més enllà ja que decideix abandonar i retirar-se als dominis ancestrals de la seva família situats a l'illa de França. Ens trobem

⁵⁰ Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 209.

⁵¹ Amb Simó desapareix un personatge dissonant pels interessos de França, ja que les seves possibilitats d'accedir al poder eren reals: <<controlaba militarmente buena parte del Mediodía y esto facilitada la posibilidad de llegar a coronarse rei de Occitania.>> a David Barrera Martínez, *La cruzada albigense y el Imperio aragonés. La verdadera historia de los cátaros, Jaime I el Conquistador, y la expansión de la corona de Aragón*, Madrid, Nowtilus, 2010, pàg. 93.

⁵² Ramon Roger Trencavell morí presumiblement a la presó de la seva pròpia ciutat el 1209, després de rendir Carcassona als croats. <<Montfort aprovechó los primeros meses para consolidar sus posiciones [...] La muerte de Raimon Rotger Trencavèl en las mazmorras de Carcasona (10 de noviembre de 1209) le allanó mucho el camino, tanto que pronto corrió el rumor de que había ordenado asesinarle.>> a Martín Alvira, *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*, Barcelona, Ariel, 2008, pàg. 40.

en un impàs. Dos personatges clau, Innocenci III⁵³ i Simó de Montfort han sortit d'escena. La calma brega per tornar en una terra castigada com la del Llenguadoc.

Sembla que comtes i vescomtes, mica en mica, recuperen les posicions anteriors als successos de 1209. Pel càtars representa una llum de nova il·lusió. No són percebuts com els culpables de tanta violència, i veuen com es recupera l'ordre anterior a la croada. Paul Labal arriba a afirmar que <<Los años veinte señalan el apogeo de la Iglesia cátara>>⁵⁴. Una mostra inequívoca d'aquest ressorgiment és la celebració, impunement, d'una comissió d'uns cent perfectes a la vila de Piusse⁵⁵. Liderats per Gilibert de Castres, es decidirà la creació d'una nova diòcesi càtara, la de Rasès. Benet de Termes en serà el nou bisbe. Els càtars miren alegres cap el futur, desconeixent que l'extinció els espera al pròxim revolt. Aquest gir tràgic vindrà donat per la monarquia francesa, que amb el decés del contingut Felip August, prendrà definitivament un paper actiu en el Midi francès de mans dels successors Lluís VIII i Blanca de Castella. És el que alguns, com el periodista Martin Walker, han anomenat la "croada real"⁵⁶, un nom ben encertat. El 1225 es celebra el concili de Bourges on l'Església concedeix a Lluís VIII tots seus requeriments: indulgències, excomunió pels qui l'hi siguin deslleials i, el més golós de tot, les terres conquerides per Simó de Montfort⁵⁷. El 1226 el monarca francès pren la creu i es posa al capdavant de la croada.

Lluís VIII tingué èxit a Besiers, Carcassona i Pàmies, deixant per més endavant la ciutat de Tolosa, ara defensada pel fill Ramon VII. El monarca no n'arribarà a conèixer mai el

⁵³ Mort el 1216, la seva aposta clara per la croada no deixà indiferent a ningú: <<Frente a la hereodoxia y el Islam, Inocencio III procedió también con extraordinaria firmeza. El expediente de la cruzada fue utilizado generosamente. Los bizantinos [...] sintieron [...] ese método en 1204, con ocasión de la cuarta cruzada. [...] Los cátaros del Mediodía de Francia fueron masacrados por los cruzados desde 1209. En 1212, la Cruzada de las Navas conjuró el peligro almohade en España.>> a S. Claramunt; E. Portela; M. González; E. Mitre, *Historia de la Edad Media*, Barcelona, Ariel, 1997, pàg. 219.

⁵⁴ Paul Labal, *Los cátaros: herejía y crisis social*, Barcelona, Crítica, 2000, pàg. 182.

⁵⁵ Ibid., pàg. 183.

⁵⁶ Martin Walker, *La tragedia de los cátaros*, Barcelona, Edicomunicación S. A., 1995 pàg. 169.

⁵⁷ Julie Roux-Perino, *Los cátaros*, Barcelona, MSM, 2006, pàg. 221.

destí, ja que el mateix 1226 mor de malaltia. El futur Lluís IX, en minoria d'edat, deixa les regnes de la corona a la seva mare, i ara regent, Blanca de Castella. Ocupada en mantenir el poder a la cort francesa, s'oblida momentàniament de Midi. Però si els reis de França han penetrat en l'escena occitana, és per quedar-s'hi. Ramon VII n'és conscient, com també de l'enorme poder que representen. És així que a la conferència de Meux-París de 1229, evitant l'enfrontament, el jove comte es posarà als peus del rei de França i acatarà unes resolucions indignes i mortificants. Políticament es dicta que, en el moment de la seva mort, el seu comtat passarà a dependre dels fills nascuts entre la seva germana i el rei de França (i en absència d'aquests, directament del rei). A més, Carcassona queda com a senescalia reial⁵⁸. Religiosament, es perd el màxim suport de que gaudia el catarisme. La caiguda en desgràcia dels comtes de Tolosa exemplifica el cop de gràcia a la seva ja dura existència. Irremeiablement, els càtars passen a formar part d'una Església submergida que predica una religió des de la clandestinitat. Ara, des de la mateixa Tolosa s'organitzen concilis per definir clarament qui són els heretges. Les tornes s'han canviat i l'horitzó càtar es presenta cada cop més obscur.

6.4 L'aparició de la inquisició. L'heretgia s'extingeix

Després dels tractat de Meux-París, tenim una monarquia, la francesa, obertament catòlica que no posarà traves a qualsevol acció que la Santa Seu vulgui emprendre vers el Midi. Poder reial i eclesiàstic van de la mà. En tenim una clara mostra amb les accions que vol dur a terme el nou papa Gregori IX. El nou pontífex, substituït del tou Honori III, agreuja fatalment el panorama càtar. Àvid de resultats més rotunds en la lluita contra l'heretgia, decideix, el 1233, que els inquisidors pontificals es traslladin al Llenguadoc. Ells seran els encarregats d'extirpar l'heretgia utilitzant l'escarni públic, l'amenaça o inclús la tortura (sota la causa catòlica, qualsevol mètode quedava justificat). Tant ingrata tasca recau sobre l'ordre dels dominics. Per sort, Domènec, mort el 1221, no

⁵⁸ Resolucions de la conferència Meux-París recollides a Jesús Mestre i Godes, *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*, Barcelona, Edicions 62, 1994, pàg. 218.

visqué per contemplar com es desvirtuava l'ordre que ell, humilment, havia creat. Ara la persecució càtara, orquestrada pels mateixos inquisidors dominics, és brutal i sistemàtica. L'únic capaç de parar-los els peus és el comte de Tolosa, l'eterna esperança dels càtars, i a ella s'hi donen. És així que romandran atents a qualsevol succés polític, conscients que d'ell en depèn el seu futur. Es va produir una darrera sacsejada per intentar alliberar Occitània de l'ocupació francesa. Aquesta temptativa vingué donada per les forces derrotades a Muret, d'aquells que allà hi veieren truncades les seves aspiracions: Ramon VII de Tolosa, Roger IV de Foix, Jaume I d'Aragó i Enric III d'Anglaterra. Pel seu triomf passava la supervivència càtara. Però una ràpida reacció del rei de França, Lluís IX, qui derrota als anglesos a Tellibour (1242)⁵⁹, fa inútil qualsevol revolta. Amb la pèrdua de l'aliat anglès, Jaume I deixa d'intervenir i surt d'escena, mentre que Roger IV, comte de Foix es passa al bàndol francès. El resultat és infructuós i Ramon es queda, altre cop, sol. No l'hi queda altre remei que firmar la pau de Lorris⁶⁰ el 1242. La independència i la llibertat de que gaudia Tolosa passa a ser cosa del passat.

De castell en castell, els càtars escaparan d'una persecució cada cop més letal. Assistim a la gran diàspora càtara, que per molt lluny que arribi, serà erradicada pel braç llarg de la Inquisició. Confluiran tots a Montsegur, símbol del final d'un viatge èpic. L'últim punt de resistència organitzada. El 1232, seguint les indicacions de Gilabert de Castres, cap espiritual de l'Església dels Bons Homes, i de Ramon de Perella, senyor de Montsegur, es fortifica la zona erigint un castell al *pog*⁶¹. Amatents, el temps passa, i 10 anys després els mals presagis es compleixen i els inquisidors d'Avinyonet posaran setge al castell. Dirigirà l'assalt el senescal de Carcassona Huc d'Arcís, contra una població que, proveïda d'aliments i aigua, resistirà al llarg de dos fatigosos anys. Extenuats, els defensors claudiquen el 1244 entregant la ciutat al rei de França i a l'Església. Una

⁵⁹ Paul Labal, *Los cátaros: herejía y crisis social*, Barcelona, Crítica, 2000, pàg. 212.

⁶⁰ Ibid., pàg. 212

⁶¹ <<The pog of Montségur, a limestone peak crowned with the ruins of the castle, ends at an altitude of 1208 metres in the heart of the Ariège Pyrenees in the Tabè Massif>> a Michèle Aué, *Discover cathar country*, Barcelona, MSM, 2004, pàg. 75.

derrota exemplificada en la crema de dos-cents perfectes al peu del *pog* de Montsegur, una gran pira que feu beneir el lloc de l'ajusticiament com a "prat dels cremats".

Fou un punt de no tornada, tot i que, cenyint-nos als fets, Quéribus fou l'últim reducte càtar en caure, el 1255. Un trist epitafi per una gent de paraula i que feia gala d'una gran humilitat.

7. Conclusions

El catarisme, fet i fet, fou usat com excusa perquè el rei de França pogués avançar cap el sud. Amb la perspectiva que ofereix el pas del temps, aquesta sembla ser la conclusió més destacada. En aquesta línia, Stephen O'Shea, al seu llibre *La herejía perfecta*, és contundent <<Sin los cátaros, los nobles comprometidos con la monarquía de los capetos y su pequeño territorio (...) jamás habrían tenido un pretexto para precipitarse hacia el Mediterráneo y forzar la improbable anexión del Languedoc a la corona de Francia>>⁶². Paul Labal ho corrobora: <<de hecho, con Bouvines (1214), Muret (1213) [...] asistimos al nacimiento de Francia. Extraño resultado de una aventura religiosa>>⁶³.. Uns càtars entesos com a simples titelles, el cap de turc perquè França envaeixi el sud i iniciï amb la unitat nacional. La religió utilitzada, altre cop, per interessos polítics.

No m'agradaria acabar el treball sense oferir una petita reflexió final, el que ha significat per mi seguir les vicissituds d'aquesta gent condemnada a l'exili. L'actitud catòlica per solucionar el problema herètic posa de manifest que els conceptes d'*església* i *religió* es poden deslligar perfectament. Mentre que el primer està viciat per la seva set de poder, el segon (entès en el sentit més primitiu del mot) brilla per la seva puresa espiritual. El catarisme destapà la corrupció que corcava l'Església catòlica i el seu contrasentit. Aquest és, escoltar a bisbes enfundats en els millors vestits parlar d'austeritat, i escoltar la paraula de Déu en temples plegats de riqueses i erigits a costa del sofriment de molts. En aquesta vil tessitura, el catarisme serveix per recuperar el sentit de la religió

⁶² Stephen O'Shea, *Los cátaros: la herejía perfecta*, Barcelona, Ediciones B. S. A., 2015, pàg. 11.

⁶³ Paul Labal, *Los cátaros: herejía y crisis social*, Barcelona, Crítica, 2000, pàg. 172.

evangèlica predicada per Jesucrist. El temple del catarisme és l'esperit de cada un. Pregona una fugida cap a la llum deixant sense raó de ser qualsevol materialitat del món físic: ni calzes plegats de joies incrustades, ni mantells cosits amb les millors teles, ni estàtues de sants... De nuesa espiritual, més sincera, els càtars resulten més creïbles, essent capaços de complaure les inquietuds religioses de molta gent.

Ara bé, entrant en el camp de les especulacions, el catarisme no tingué l'oportunitat de tocar la porpra del poder. Sempre perseguits, tal vegada la seva vulnerabilitat ha ajudat a construir l'aura de puresa i misticisme que ha arribat fins als nostres dies. Qui sap si el catarisme, amb les tornes canviades, hagués comès els mateixos errors que el catolicisme, desvirtuant-se.

Les últimes paraules les vull dedicar a Montsegur, on una creu al peu de la muntanya guarda el record d'aquells dels quals la terra n'ha begut la sang. Allà s'hi concentraren les últimes esperances càtares, uns anhels reduïts a cendra en el conegut com "prat dels cremats". Una imatge quasi onírica que en el camp de la llegenda ha viatjat fins als nostres dies, de com el mal acaba per destruir el be. Tot i així, els càtars han vençut a la ignomínia oferint a qui vulgui apropar-s'hi una herència d'humilitat, bondat, caritat i resignació.

8. Bibliografia

- Agustí, David (2006). *Los cátaros. El desafío de los humildes*. Madrid: Sílex.
- Alvira, Martin (2008). *Muret 1213. La batalla decisiva de la cruzada contra los cátaros*. Barcelona: Ariel.
- Aué, Michèle (2004). *Discover cathar country*. Barcelona: MSM.
- Barreras, David; Durán, Cristina. (2012). *Breve historia de los cátaros*. Madrid: Nowtilus.
- Blum, Jean (2002). *Cátaros: su misterio y su mensaje*. Madrid: ediciones Edaf.

- Claramunt, S., Portela, E., González, M., & Mitre, E. (1997). *Historia de la Edad Media*. Barcelona: Ariel.
- Culdaut, Francine (1996). *El nacimiento del Cristianismo y el gnosticismo. Propuestas*. Madrid: Ediciones Akal.
- Labal, Paul (2000). *Los cátaros: herejía y crisis social.*, Barcelona: Crítica.
- López Lozano, Diego (2012). *Los valdenses*. Alicante: Lulu ediciones.
- Martínez, David Barrera (2010). *La cruzada albigense y el Imperio aragonés. La verdadera historia de los cátaros, Jaime I el Conquistador, y la expansión de la corona de Aragón*. Madrid: Ediciones Nowtilus.
- Mestre i Godes, Jesús (1994). *Els càtars. Problema religiós, pretext polític*. Barcelona: Edicions 62.
- Mitre Fernández, Emilio (1976). *Introducción a la historia de la Edad Media europea*. Madrid: Akal.
- Nickerson, Hoffman (2005). *La inquisición y el genocidio del pueblo cátaro*. Barcelona: Circulo Latino S.L.
- Orlandis, José (1998). *Historia de la Iglesia. I. La Iglesia antigua y medieval*. Madrid: Ediciones Palabra, S. A.
- O'Shea, Stephen (2015). *Los cátaros: la herejía perfecta*. Barcelona. Ediciones B. S. A
- Roux-Perino, Julie (2006). *Los cátaros*. Barcelona: MSM.
- Tudela, Guillem; Anònim del segle XIII (2003). *Cançó de la croada contra els albigesos*. Ensenyat, Gabriel (ed. lit); Martines, Vicent (ed. lit.). Barcelona: Proa.
- Wagner, John A., (2006). *Encyclopedia of the Hundred Years War*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- Walker, Martin (1995). *La tragedia de los cátaros*. Barcelona: Edicomunicación S. A.